

Pouk v šolski knjižnici – s 5. razredom o ljudskih pravljicah

Lessons on Folk Tales in the School Library with the 5th Grade

Gregor Škrlič

Izvleček

V prispevku je prikazan primer izvedbe ure KIZ v povezavi z ljudskimi pravljicami v 5. razredu. Ljudske pravljice so tema mnogih učnih ur vse od prvega razreda naprej. Pri izvedeni uri so učenci ljudsko pravljico Jaga baba spoznali malo drugače kot običajno – z družabno igro, z ogledom videoposnetka ter z reševanjem učnega lista. Ob izvedbi tej ure z učenci ponovimo postavitev gradiva v knjižnici, posebej izpostavimo ljudsko slovstvo in ponovimo, kako učenci poiščejo določeno pravljico na sami polici in v posameznih zbirkah pravljic. To so potem učenci tudi storili in poiskano pravljico v govornem nastopu predstavili sošolcem. Bili so navdušeni, ker so lahko izbirali ljudske pravljice iz različnih držav ter tako predstavili tudi državo, običaje in jezik.

Ključne besede:

šolska knjižnica, ljudsko slovstvo, slovenske ljudske pravljice, jaga baba, čarovnice, ruske ljudske pravljice

UDK 027.8:398.21

Key words:

school library, folk literature, Slovene folk tales, *Jaga baba*, witches, Russian folk tales

Abstract

The paper presents the implementation of a library and information knowledge (KIZ) lesson in connection with folk tales in the 5th grade. Folk tales are a topic of many lessons since the first grade onward. During this lesson, the pupils came to know the *Jaga baba* folk tale in a slightly different way than usual – through a party game, by watching a video, and by filling out a handout. During the lesson, we once again went over the layout of material in the library, pointed out folk literature in particular, and revised how pupils can find a specific tale on the shelf and in individual collections of tales. Afterwards, the pupils did just that and presented the tale they had found to their classmates in an oral presentation. The pupils loved it because they were able to choose folk tales from various countries and use them to present the country, its customs and language.

UVOD

V naši knjižnici so na voljo različna gradiva, predmeti, vsebine, a v tokratnem prispevku bo poudarek na pravljicah, predvsem ljudskih (primer ure pouka z eno ljudsko pravljico). Učence od 1. razreda dalje učimo razlike med pravljicami, katerih avtor je znan, ter ljudskimi pravljicami (pravljice, ki jih prosto pripoveduje generacije svojim potomcem). To podkrepimo tudi z ločenimi postavitvami gradiva in različnimi vidnimi oznakami polic. V prispevku predstavljam pouk o ljudskih pravljicah v 5. razredu, ki se na naši šoli povezuje s knjižnico in cilji kurikula knjižnično informacijsko znanje. Vsako šolsko leto v knjižnici obravnavamo drugo ljudsko pravljico, slovensko ali tujo (v razredu učiteljice namreč obravnavajo pravljico, katere odlomek je zapisan v berilu). Učenci pridejo v šolsko knjižnico že s predznanjem, ki ga pridobijo pri pouku slovenščine (tudi že v nižjih razredih), zato se v knjižnici na to temo srečamo načrtovano v 5. razredu. Ob tem učenci ponovijo tudi postavitev tovrstnega gradiva, kje v knjižnici so police z ljudskim slovstvom in kako si poiščejo določeno pravljico v zbirki.

POUK O LJUDSKIH PRAVLJICAH V RAZREDU

V 5. razredu so v učnem načrtu za slovenščino, področje književnosti, cilji povezani z ljudskimi pravljicami in ljudskimi pesmimi. Učiteljice z učenci v razredu začnejo z obravnavo snovi po učnem načrtu, pri čemer učenci doživljajo, razumevajo in vrednotijo prozna in dramska besedila. Na začetku je pri snovi poudarek na ljudskih besedilih (navezava na uro pouka v knjižnici). Cilji, ki so zastavljeni pri pouku v razredu, so:

- učenci prepoznajo značilnosti ljudske pravljice (tipični začetek in konec, jezikovne posebnosti, prepovedi, zapovedi in prerokbe, pravljicična števila, tipične pravljicne osebe; pravljicne predmete), jo pišejo, pripovedujejo in razlikujejo od realistične pripovedi,
- učenci spoznajo delitev ljudskih pravljic na čudežne in realistične (razlike in opredelitve);

- učenci prepoznajo tipične lastnosti slovenskih ljudskih pravljic (slovenske pravljicne osebe, pravljicni motivi, pravljicična struktura);
- učenci spoznajo značilnosti pravljic drugih narodov sveta in jih primerjajo z značilnostmi slovenskih ljudskih pravljic.

Učenci pri urah pouka spoznajo ljudsko slovstvo, zapisovalce, tipične slovenske ljudske pravljice in junake, čudežne predmete, tipične začetke in konce in še kaj. V zvezek za književnost narišejo miselni vzorec z naslovom Ljudske pravljice, kjer opredelijo in dopišejo vse posebnosti ter značilnosti. S tem miselnim vzorcem si nato pomagajo pri pripravi govornega nastopa (v knjižnici si izberejo eno pravljico) in pri reševanju učnega lista v knjižnici.

POUK O LJUDSKIH PRAVLJICAH V ŠOLSKI KNJIŽNICI

Učence sem povabil v knjižnico, ko že imajo predznanje, saj so se pri pouku slovenščine že srečali z ljudsko pravljico, natančneje slovensko ljudsko pravljico, značilnostmi, motivi, strukturo in tipičnimi pravljicnimi osebami. Za uvodno motivacijo sem omenil družabno igro, ki je nastala po predlogi ljudske pravljice, ki jo bodo v nadaljevanju tudi spoznali. Pokazal sem igro baba yaga ter povabil učence k igranju v jutranjem in popoldanskem času (igra je namenjena od 2 do 5 igralcem¹).

Slika 1: Postavitev za igranje igre baba yaga ter reševanje urokov (Foto: G. Škrli)

¹ Več o igri je dostopno na povezavi: http://iellogames.com/Baba_Yaga.html.

Igra tudi ne vsebuje besedila, le slike, tako da je neodvisna od jezika in primerna tudi za mlajše otroke. Učencem sem namignil, da tisti, ki pozna zgodbo, laže zmaga v družabni igri (zbrati je treba pravilne, ustrezne uroke in se rešiti iz začaranega gozda ter tako uiti kremp-ljem babe yage).

Cilji pri delu v knjižnici:

- učenec spozna ljudsko pravljico Jaga baba;
- odgovori na vprašanja o bistvenih podatkih o prebranem besedilu: o čem književno besedilo govori, kje se je kaj dogajalo in kdaj, katere so glavne književne osebe, zakaj se je kaj zgodilo in katere posledice je imelo ravnanje književnih oseb;
- učenec ilustrira del zgodbe;
- loči ljudsko pravljico od avtorske, tako da navede avtorja oz. zapisovalca (ponovi in našteva zapisovalce pravljič);
- v knjižnici locira police z ljudskim slovstvom in poišče ustrezno ljudsko pravljico za govorni nastop.

Učencem sem razdelil učne liste. Predstavil sem jim mitološki lik, pokazal ilustracijo v knjigi, iz katere sem prebral tudi pravljico. Že samo ime baba Jaga oziroma Jaga baba je učence pritegnilo. Pogovorili smo se o tem, zakaj je njeno poimenovanje zapisano enkrat tako drugič drugače – izročilo potuje iz roda v rod in v različnih jezikih. Pred nadaljevanjem sem jih povprašal, ali kdo pozna to bitje, kdo ve, za koga gre ipd. Razvila se je kratka diskusija, ugibanje in razlage različnih domišljijjskih likov (čarovnice, vile, starke ...). Med razlago sem namignil tudi, da sem na spletu prebral napoved, da za leto 2017 filmski studii napovedujejo celovečerno animirano priredbo zgodbe, kjer bodo prikazali, kaj je pripeljalo Jadvigo do tega, da je postala Jaga. Hkrati sem tudi omenil, da mitološki lik izhaja iz Rusije, da gre za rusko ljudsko pravljico in naj bodo pozorni ob branju, če opazijo kakšno posebnost (med nami so tudi učenci iz drugih držav, v tem letu tudi iz Rusije). Pred branjem sem pokazal še kratek odlomek iz filma z originalnim naslovom Morozko² (v nemškem prevodu Abenteuer im Zauberwald) iz leta 1964, v

2 Povezava do odlomka iz filma: <https://www.youtube.com/watch?v=SHbcDiyddKk>.

katerem med drugim nastopa tudi lik Baba Jaga. Nadalje sem učencem podal navodilo, da z učnim listom spremljajo branje verzije³ pravljič ter sledijo in zapisujejo manjkajoče besede. Po prebranem so morali odgovoriti na zastavljena vprašanja, pri tretji nalogi razvrstiti deset stavkov iz pravljič v pravilni vrstni red (pravilno zaporedje dogodkov v pravljič) ter ob koncu ilustrirati tisti del zgodbe, ki se jim je najbolj vtisnil v spomin.

Rešitve smo skupaj preverili ter odgovorili še na kakšno vprašanje, ki se je mogoče porodilo. Nato sem jim zastavil vprašanje, ali ima pravljica avtorja? Kako to, da smo pravljico prebrali iz knjige, in to v slovenskem jeziku, če pa smo rekli, da je to ruska ljudska pravljica. Ob tem sem učence napeljal na zapisovalce pravljič (o tem so govorili že pri pouku) in so osvežili znanje. Vprašal sem jih tudi po imenih in priimkih zapisovalcev (ali koga poznajo, se spomnijo na katerega izmed znanih zapisovalcev ljudskih pravljič). Skupaj smo jih našteali kar nekaj tako slovenskih kot tujih zapisovalcev. Za domačo nalogo so dobili magični kvadrat (v prilogi), v katerem so morali poiskati zapisane besede, ki so povezane z ljudskimi pravljičami. Nato so imeli prosti čas, da so si izbrali ali vsaj ogledali police z ljudskim slovstvom, kjer so si izbrali pravljico za govorni nastop. Nekateri so imeli že v naprej določeno gradivo oz. naslov knjige, ki so si jo želeli izposoditi.

SKLEP

V prispevku sem predstavil vpletenost knjižnice pri pouku ljudskega slovstva v okviru slovenščine v 5. razredu, kjer smo povezali več sorodnih vsebin s cilji. Učenci so bili za delo motivirani, saj so že pri pouku obravnavali snov tako, da so poznali odgovore na veliko zastavljenih vprašanj. Pravilno so odgovorili, da pri ljudskih pravljičah avtor ni znan, saj se ljudsko slovstvo širi in prenaša se z ustnim izročilom, da sta čas in kraj dogajanja največkrat nedoločena ter da se pravljič začenjajo (nekoč, davno, za devetimi gorami, v prastarih časih ...) in končujejo (in živela sta srečno do konca svojih dni ...) skoraj vedno s podobni-

3 Preberem pravljico iz zbirke Kristalna gora in druge pravljičice. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.

mi besedami ali besednimi zvezami. Ponovili so tudi druge značilnosti (pravljlična bitja, pravljlični predmeti, nasprotja med dobrim in hudobnim, pravljlična števila ...). Uspešno so rešili učne liste, na katerih so nastale tudi izvirne ilustracije zgodbe, ki smo jih kasneje tudi razstavili. Učenci so bili navdušeni, ker so lahko izbirali ljudske pravljice iz različnih držav ter tako svojim sošolcem (v okviru govornega nastopa) predstavili tudi države, iz katerih prihajajo, običaje in jezike. Tokrat so bili med nami tudi učenci po rodu iz Rusije, Kitajske, bivših republik Jugoslavije in Nemčije.

Po izvedeni uri sem se z vsako od treh kolegic pogovoril o minuli uri, zapisala sva refleksijo in evalvacijo (pogoji za izvedbo ure, prednosti, slabosti ter morebitni predlogi za prihodnje ure sodelovanja). Prišli smo do skupnih ugo-

ovitev, da so bili učenci uspešni pri sodelovalnem učenju in motivirani za delo (predznanje) ter da jih je do zdaj neznana pravljica v povezavi z vsemi dejavniki pritegnila (igra, video in besedilo). Izjemno pomembno je bilo, da smo pouk izvedli v dobro opremljeni in urejeni knjižnici (za potrebe govornega nastopa je večina učencev našla zeleno pravljico).

Edina večja težava, ki jo velja izpostaviti, je povezana z dejstvom, da so na isti dan v knjižnico k pouku prišli vsi trije oddelki 5. razreda. Največ težav sem imel pri pravočasnem urejanju neurejenih polic v petminutnem odmoru do prihoda naslednjega oddelka. In učenci vsakega naslednjega oddelka so imeli na policah na voljo manj knjig. Torej bo treba v prihodnje ure obiska razporediti v daljšem časovnem obdobju (vsaj ena šolska ura razmika med dvema razredoma) oziroma v roku treh dni. ●

Literatura

Blažič, M. (2010). Primerjalna analiza lika čarovnice v ruskih in slovenskih pravljicah – študija primera: Jaga baba in Pehta. V: *Slovanstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 46. seminar slovenskega jezika, literature in kulture (str. 95–106). V Ljubljani: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Knjižnično informacijsko znanje. Kurikul: osnovna šola (2009). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 11. 2016 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_1-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf. Kristalna gora in druge. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.

Slovenske pravljice. 2. natis. Ljubljana: Nova revija, 2008.

Sušec, Z. (2005). Knjižnična informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.

Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina [elektronski vir] (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 18. 11. 2016 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf.

GREGOR ŠKRLJ, univ. dipl. bibl., knjižničar na OŠ Prule v Ljubljani
Naslov: OŠ Prule, Prule 13, 1000 Ljubljana
E-naslov: gregor.skrlj@guest.arnes.si

MAGIČNI KVADRAT – LJUDSKE PRAVLJICE

V magičnem kvadratu je knjižničar skril spodaj zapisane besede, ki so povezane z ljudskimi pravljicami. Besede iščeš vodoravno, navpično in poševno ter v ogledalu. Poišči tudi skrite besede in jih dopiši.

PRSTAN, ČAROVNICA, GRIMM, NEKOČ, DAVNO, SEDEM, KAČA, VILE, RAZBOJNIK, LISICA, ZVERINICE, MAČEHA, PRINC

D	Č	W	Z	Ž	T	H	V	Z	G
E	M	E	D	E	S	Ž	Q	W	R
K	Ž	T	E	Č	Z	X	H	Ž	I
L	T	J	H	N	E	K	O	Č	M
I	V	Q	L	T	V	T	H	O	M
C	C	E	K	I	N	Ž	G	K	Š
A	W	Ž	H	Č	S	G	H	E	W
Ž	Z	H	X	Š	W	I	X	N	O
T	W	V	Š	Z	Ž	Č	C	Z	L
E	Š	J	E	G	S	D	H	A	A
Ž	K	Ž	G	R	G	A	G	H	D
P	A	W	S	Q	I	V	X	Š	E
R	Č	V	G	W	X	N	Ž	J	L
S	A	T	Š	H	Č	O	I	X	G
T	X	M	A	Č	E	H	A	C	O
A	C	I	N	V	O	R	A	Č	E
N	Ž	T	Š	I	Y	Ž	H	J	Č
Y	Z	W	J	L	Š	Z	Š	Q	P
Ž	Š	T	Ž	E	W	A	J	H	Ž
C	N	I	R	P	T	Č	Č	Z	W
Y	Š	P	M	I	Z	I	C	A	Ž
E	R	A	Z	B	O	J	N	I	K
Z	Ž	W	Š	Z	P	Š	W	Ž	E